

ta ve re'ye imamların önde gelenlerinden biri" olduğu halde kaynaklarda farklı şekillerde gösterilen bazı sebeplerle kitaplarını Fırat nehrine atarak zühd ve ibadete çekildi (bk. Ebû Nuaym, VII, 336; Kuşeyrî, s. 123). Halktan ve dünyevî işlerden tamamen uzaklaşarak evine kapandı ve ancak namaz vakitlerinde cemaate katıldı (Zehebî, VII, 423-424). Mürşidinin Habîb er-Râî adında biri olduğu söylenir. Tabîinden birçok kişiyle görüştü. Tanıştığı kimseler arasında Fudayl b. İyâz, Ca'fer es-Sâdık ve İbrâhîm b. Edhem gibi ünlü simalar da vardı. İmam Ebû Yûsuf'un delâletiyle Hârûnürreşîd ile de tanıştı. Ferîdüddin Attâr'ın naklettiğine göre Fudayl b. İyâz onunla iki defa görüşme şerefine erdiği için iftihar ederdi. Bir çağdaşı onun büyüklüğünü anlatmak için, "Eğer Dâvûd et-Tâî Asr-ı saâdet'te yaşasaydı mutlaka Kur'an onun zühd ve takvâsından bahsedirdi" demıştır.

Dâvûd et-Tâî'nin tasavvufî hayatında az yemek, az konuşmak, az uyumak, Allah korkusu ve âhîret kaygısıyla ağılamak gibi tasavvufun kuruluş safhasının başlıca özelliklerini bulmak mümkündür. Nitekim Kuşeyrî onda hâkim olan halin hüznü olduğunu belirtmiştir. Yirmi yıl boyunca evinin tavanına bile bakamayacak şekilde kendi iç dünyasıyla meşgul olduğu söylenir. En tanınmış müridi olan Ma'rûf-i Kerhî mürşidini, "Tâî kadar dünyaya değer vermeyen birini görmedim" diyerek tanıtır. Birine iyi dilekte bulunurken, "Ölüm bayramın olsun" ifadesini kullanması ve ölümü zindandan kurtuluş olarak görmesi, o dönem zühd hayatının karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Ölüm hakkındaki bu iyimser anlayış daha sonraki dönemlerde şeb-i arûs'a dönüşmüştür. Kabrinin ıssız bir yerde yapılmasını vasiyet eden ve böylece dünyadaki halvetinin orada da devam etmesini isteyen Dâvûd et-Tâî, ibadete büyük önem vermekle birlikte kişinin ibadetini kusursuz görmemesi ve ibadetlerine güvenmemesi gerektiğini söylerdi. Ona göre cömertliği ve mürüvveti olmayanın ibadeti tam olmaz. Nitekim kendisi de tasavvufa yöneldikten sonra babasından kalan parayı dostlarıyla birlikte harcamıştır.

Dâvûd et-Tâî harabe haline gelmiş olan evinde Kur'an okurken vefat etti. Kaynaklarda, bir gece sabaha kadar okuduğu cehennemle ilgili bir âyetin ileri de recede tesirinde kalarak hastalandığı ve öldüğü rivayet edilir. Vefatı hakkın-

da 160 (776) ile 166 (782-83) yılları arasında değişik tarihler gösterilmiştir. Ma'rûf-i Kerhî'nin mürşidi olması, Kerhî'nin de Serî es-Sakatî'yi yetiştirmesi dolayısıyla tasavvuf ve tarikat tarihinde önemli yeri olan sûfiler arasında onu da saymak gerekir. Ali Sâmî en-Neşâr gibi bazı çağdaş araştırmacılar, Dâvûd et-Tâî'nin susmak, evlenmemek gibi zâhidane tutum ve davranışlarını hristiyan zâhidlerinin tesiriyle izah etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Nuaym, *Hilye*, VII, 336-342; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 347; Kuşeyrî, *er-Risâle* (Uludağ), s. 123-124; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Iukovski), s. 136; a.e. (Uludağ), s. 207; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, III, 131; İbn Hallikân, *Ve-feyât*, II, 259; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 422-425; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 203; Lâmilî, *Nefehât Tercümesi*, s. 94; Ali Sâmî en-Neşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefî fi'l-İslâm*, Kahire 1978, III, 248.

MUSTAFA KARA

DÂVÜD ez-ZÂHİRÎ

(داود الظاهري)

Ebû Süleymân Dâvûd b. Alî
b. Halef el-İsfahânî
(ö. 270/884)

Zâhirî mezhebinin kurucusu.

Aslen İsfahanlı bir aileden geldiği için İsfahânî nisbesiyle de anılır. Küfe'de doğdu. Doğum tarihi kaynaklarda 200 (815-16) veya 202 (817-18) olarak verilmektedir. Basra ve Bağdat'ta tahsil gördü. Başta Ebû Sevr el-Kelbî, Süleyman b. Harb, Amr b. Merzûk, Ka'nebî, Muhammed b. Kesîr el-Abdî, Müsedded b. Müserhed olmak üzere devrin ileri gelen âlim ve fakihlerinden ders gördü. Daha sonra muhaddis ve fakih İshak b. Râhûye'nin derslerine devam etmek için Nîşâbur'a gitti. Tahsilini burada tamamlayıp öğretim ve telif faaliyetlerinde bulunacağı, fikirlerini yayacağı Bağdat'a döndü.

Bazı tabakat müellifleri Şâfiî'yi onun hocaları arasında sayarlarsa da Şâfiî'nin vefatında Dâvûd'un henüz dört yaşlarında bulunduğu göz önüne alınırsa bunun mümkün olmadığı anlaşılır. Dâvûd ez-Zâhirî'nin fıkhta derin bilgi sahibi olmasında hocası Ebû Sevr el-Kelbî önemli rol oynamıştır. Yine onun tesiriyle babasının mensup olduğu Hanefî mezhebini benimsemeyerek Şâfiî mezhebini seçen Dâvûd, İmam Şâfiî'nin hayatı ve faziletleri hakkında kitap yazan ilk müelliftir. Kaynakların verdiği bilgiye göre bu sahada iki kitap kaleme almıştır. Dâvûd'a en çok tesir eden ikinci kişi de hocası İbn Râhûye'dir. Onun etkisiyle müstakil ittiha-

da yöneldi ve Şâfiî'nin sünnet karşısında re'y ve istihsana hücumlarından dolayı Kitap ve Sünnet'in zâhirine dayanan ve bu sebeple Zâhiriyye diye anılan mezhebinin ortaya koydu.

Ramazan 270'te (Mart 884) Bağdat'ta vefat eden Dâvûd ez-Zâhirî Şünûziye Mezharlığı'na defnedildi.

Dâvûd ez-Zâhirî, yaşadığı dönemde gerek ilmi gerekse zühd ve takvâsıyla dikkati çekmiştir. Tabakat kitapları ders meclislerinde 400 civarında talebenin hazır bulunduğunu kaydeder. İslâm dünyasının en uzak köşelerinden gelen kimseler dinî meselelerin halli için kendisine başvururdu. Dâvûd mantık ve cedelde mahir bir kişi olarak tanınmıştır. Hocası İshak b. Râhûye ile serbestçe tartışabilen yegâne talebe olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Çok sayıda hadis bilmesine rağmen kendisinden oğlu Muhammed b. Dâvûd, Zekerîyyâ es-Sâcî, Yûsuf b. Ya'kûb ed-Dâvûdî ve Abbas b. Ahmed el-Müzekkir vasıtasıyla çok az hadis rivayet edilmiştir.

Dâvûd ez-Zâhirî icthadlarındaki aşırılıklarla dikkati çekmiş ve görüşleri genelde İslâm hukukçuları tarafından kabul görmemiştir. Yaratılış itibariyle aşırılıklara meyilli olduğu anlaşılan Dâvûd Şâfiî mezhebine mensupken bu mezhebin aşırı bir taraftarı olmuş, ehl-i hadisin görüşlerini benimsediği zaman da aynı aşırılığı göstermiş, kıyası, re'y ile icthadı tamamen reddetmiştir. Onun kıyâs-ı celîyi değil kıyâs-ı hafîyi reddettiği ileri sürülmüşse de bu konudaki ifadeleri kıyası toptan reddetmiş olduğunu göstermektedir (Sübki, II, 290). İcmâ da sadece sahâbe icmâıyla sınırlandırmıştır. Bu metot onu ilmi donukluğa ve garip sonuçlara götürmüştür. Üstelik kıyası reddetmekle birlikte sonunda kendisi de kıyas yapmaya mecbur olmuş ve buna "delil" adını vermiştir. Kaynaklarda genellikle Dâvûd'un Kur'an'ın mahlûk olduğunu ileri sürdüğü belirtilmekle birlikte bazı eserlerde levh-i mahfûzdaki Kur'an'ın mahlûk olmadığı, elde mevcut Kur'an'ın ve onu okumanın mahlûk olduğu görüşünü taşıdığı kaydedilmiştir (Hatîb, XIII, 274). Bu konudaki görüşünü Ahmed b. Hanbel tepkiyle karşılamış ve bu sebeple kendisini ziyaret etmesine izin vermemiştir.

Sağlığında mezhebi Bağdat ve civarında oldukça yayılmış, ölümünden sonra da mezhebi yayma görevini oğlu Muhammed sürdürmüştür. Irak, Mâverâ-ünnehir, Kuzey Afrika ve Endülüs'te be-

lirli ölçüde taraftar bulan ve İbn Hazm gibi büyük bir hukukçunun şahsında ve eserlerinde İslâm hukuk doktrininde bugün sahip olduğu ilmî yeri alan Zâhirî mezhebi, sonraki asırlarda hukukî ihtiyaçlara cevap veremediği için taraftarlarını kaybetmiş ve ortadan kalkmıştır (bk. ZÂHİRİYYE).

Eserleri. Birçok eser telif ettiği anlaşılan Dâvûd'un 150 kadar eserinin adı İbn Nedîm tarafından zikredilmiştir (*el-Fihrist*, s. 271-272). Bunlardan bir kısmı diğer kitaplarının alt başlıkları, bazıları da risâle şeklinde çalışmalar olsa bile bir hayli eserin olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hazm bunların yekûnünün 18.000 varına ulaştığını söylemektedir. Ancak bu eserlerinin hiçbirini günümüze kadar gelmemiştir. Bunlar arasında *el-İzâh* (15 cilt), *el-İfşâh*, *Kitâbü'l-Uşûl*, *ez-Zeb'ani's-sünneti ve'l-aḥbâr* (4 cilt), *er-Red 'alâ ehli'l-İfk*, *Şifâtü ahlâkı'n-nebî*, *İbtâlû'l-kıyâs*, *İbtâlû't-taklîd*, *Haberü'l-vâhid* ve *ba'zuhûl mûcibün li'l-ilm*, *el-Müt'a*, *el-'Umûm ve'l-ḥuşûş* kaynaklarda adları geçen önemli eserleridir. Fikhî görüşleri öğrencileri tarafından sonraki nesillere intikal ettirilmiş, Muhammed eş-Şattî (ö. 1307/1889-90) talebelerinin rivayetlerinden hareketle Dâvûd'un görüşlerini bir araya getirmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 271-272; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 369-375; XIII, 274; Şirâzi, *Ṭabaḳâtü'l-fukahâ*, s. 92; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 296-298; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, V, 75-77; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 255-257; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, XIII, 97-108; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz* (Ömer), s. 253-254; Sübkî, *Ṭabaḳât*, II, 284-293; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 47-48; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 422-424; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 47-48; Süyûtî, *Ṭabaḳâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 253-254; Dâvûdî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirin*, I, 166; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, II, 312; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1839; Muhammed eş-Şattî, *Risâle fî mesâ'il-i İmâm Dâvûd ez-Zâhirî*, Şam 1330/1912, tür.yer.; Brockelmann, *GAL*, I, 194-195; *Suppl.*, I, 312; Sezgin, *GAS*, I, 521; Abdülkerîm Zeydan, *el-Medḥal*, Bağdad 1402/1982, s. 179-181; I. Goldziher, *Zâhirîler* (trc. Cihad Tunç), Ankara 1982, s. 24-35 ve tür.yer.; Ömer A. Feruh, "Zâhirîlik" (trc. Ahmet Demirhan), *İslâm Düşüncesi Tarihi*, İstanbul 1990, I, 311-325; Muhammed Ebû Zehre, *İbn Hazm, hayâtühü ve 'aşruhu* [baskı yeri ve yılı yok] (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 49-52; Nüreddin İtr, "Dâvûd el-İşbeḥânî ve ḥaḳîkatü'l-mezhebi'z-Zâhirî", *Mecelletü Külliyyeti'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye ve'l-'Arabîyye*, IV, Dübey 1992, s. 15-34; R. Strothmann, "Zâhirîye", *İA*, XIII, 456-459; J. Schacht, "Dâvûd b. 'Alî b. Khalaf", *EI*² (İng.), II, 182-183.

NÜREDDİN İTR

DÂVÜDİ, Abdurrahman b. Muhammed

(عبد الرحمن بن محمد الداودي)

Ebü'l-Hasen Abdurrahmân
b. Muhammed b. Muzaffer
b. Dâvûd el-Büşencî
(ö. 467/1075)

Buhârî'nin
el-Câmi'u's-şâhih'inin râvisi,
muhaddis ve fakih.

374 yılı Rebülâhîrinde (Eylül 984) Herat yakınlarındaki Büşenc (Füşenc, Büsenc) kasabasında doğdu; büyük dedesi Dâvûd b. Ahmed'e nisbetle Dâvûdî diye şöhret buldu. Herat, Nisâbur, Bağdat, Gazne gibi ilim merkezlerine tahsil gayesiyle defalarca seyahat etmiş, Büşenc'de Ebû Saîd Yahyâ b. Mansûr'dan, Bağdat'ta Ebû Hâmîd el-İsferâyînî'den, Nisâbur'da Ebû't-Tayyib Sehl es-Su'lûkî'den, Merv'de Abdullah b. Ahmed el-Kaffâl'den fıkıh dersleri almıştır. Altı yaşında iken Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ini, daha sonra Abd b. Humeyd'in *el-Müsned*'ini ve Dârimî'nin *es-Sünen*'ini hocası ve Firebrî'nin talebesi İbn Hammûye es-Serahsî'den Büşenc'de iken dinlediği ve bu eserlerin intikalinde yegâne âlî* isnad sahibi olduğu bildirilmiştir. Bu sebeple Abdülgâfir el-Fârisî'nin, "Buhârî'nin *eş-Şâhih*'ini Dâvûdî'den icâzet yoluyla almak, Ebû Sehl el-Hafsî'den semâ yoluyla almaktan daha makbuldür" dediği rivayet edilmiştir. Dâvûdî Bağdat'ta yıllarca kalmış ve oranın tanınmış muhaddislerinden hadis tahsil etmiş, Nisâbur'da da Hâkim en-Nisâburî ve Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den hadis almıştır. Burada ayrıca hem Sülemî'nin hem de Ebû Ali ed-Dekkâk'ın tasavvufî sohbetlerinde bulunmuştur.

Dâvûdî Büşenc'e dönünce tahsil ettiği ilimleri okutmaya başlamış, hadis ve fıkıh dersleri yanında zikir ve sohbet halkaları da kurmuştur. Kadı ve muhaddis Abdullah b. Yûsuf el-Cürcânî onun asrının bilgini, fakih, edebiyat ve tefsirde önder, Horasan hadisçileri içerisinde yegâne âlî isnad sahibi bir muhaddis olduğunu söylemiştir. Şiirleri de bulunan Dâvûdî, Şâfiî fikhî ve âlimler arasındaki ihtilâflar konusunda otorite ve güvenilir bir muhaddis, iyi bir araştırmacı idi. Öğrendiklerini çeşitli yollarla halka aktarmış, fetva vermiş, vaaz etmiş ve talebe yetiştirmiştir. Kaynaklarda kitap yazdığı söylenmekte, fakat herhangi bir eserinin adı verilmemektedir. *Şâhih-i Bu-*

ḥârî'nin meşhur râvisi Ebû'l-Vakt es-Siczî onun talebesi olup adı geçen eseri Dâvûdî'den okuyarak rivayet etmiştir. Dâvûdî Şevval 467'de (Haziran 1075) Büşenc'de vefat etti.

Sünnete uygun zâhidâne bir hayat süren Dâvûdî Allah'ın zikrini dilinden düşürmezdi. Kaynaklarda Nizâmülmülk'ün de kendisini ziyaret edip saygı gösterdiğinden söz edilen Dâvûdî'nin ünlü Selçuklu vezirine şunları söylediği rivayet edilir: "Allah seni kulları üzerine hâkim kıldı. Kıyamet günü sana onlar hakkında sorulacak şeylere nasıl cevap vereceğini her an düşünmelisin".

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 296; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 263-264; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 487; İbnü's-Salâh, *Ṭabaḳâtü'l-fukahâ* 'i-Şâfi'iyye, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 537, vr. 107^a-108^b; Zehebî, *el-İber*, II, 322; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, XVIII, 222-226; a.mlf., *el-Müştebeh*, I, 100; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 295-296; Sübkî, *Ṭabaḳât*, V, 117-120; İsnevî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, I, 525-526; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 112; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 99; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 327.

SELMAN BAŞARAN

DÂVÜDİ, Ahmed b. Nasr

(أحمد بن نصر الداودي)

Ebü Ca'fer Ahmed b. Nasr
ed-Dâvûdî el-Esedî
(ö. 402/1011)

Mâlikî fakihî.

Aslen Mesile veya Biskire'dendir. Esedî nisbesi, bir bölümü Kuzey Arabistan'dan gelerek İfrîkiye'ye yerleşen Benî Esed kabilesiyle ilgili olmalıdır. Dâvûdî'nin herhangi bir âlimden ders görmediği, üstün gayret ve zekâsıyla kendi kendini yetiştirip fıkıh, hadis, kelâm ve Arap dili sahalarında eser verecek düzeye eriştiği bilinmektedir. Yaşadığı devirde Kuzey Afrika'da hüküm süren Şîi Fâtîmîler'e karşı olduğu ve bu idareye boyun eğdikleri için memleketi ulemâsına eleştiriler yönelttiğine dair rivayetlerden dö-neminin siyasî olaylarına duyarsız kalmadığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen bu sebeple hayatının büyük bir kısmını Trablusgarp'ta geçirdikten sonra Tilimsân'a göç etmiş ve vefatına kadar orada kalmıştır. Dâvûdî'nin kabri Bâbü'lakabe civarındadır.

Dâvûdî, bazı klasik kaynaklarla Ziriklî ve Âdil Nüveyhiz gibi çağdaş biyografi yazarları tarafından, aynı adı taşıyan Mâ-